



## ΚΕΦ. Ζ'.

## Συνομιλία με τους ανθρώπους.

— Έσεϊς, υλικά μόρια με μυαλό, που το κίω νιο Όντο άπάνω σας του άρεσε να φανερώση την τέχνη και τη δύναμή του, βίβαια θα χαίρεστε την άληθινή εύτυχία εδώ κάτω. Έχετε τόσο λίγη ύλη, οά να είστε μόνο πνέμα, ώστε θα περνάτε τη ζωή σας με την αγάπη και με τη σκέψη' έτσι ζούν τα πνευματικά όντα. Πουθενά δεν ήβρα την τέλεια εύτυχία, αλλά θα είναι' εδώ χωρίς άλλο. Άπάνου σ' αυτό όλοι οι φιλόσοφοι κούνησαν το κεφάλι, και ένας, ειλικρινότερος άπ' τους άλλους, όμολόγησε ότι, αν εξαίρεσουμε κάτι λίγους ανθρώπους που οι άλλοι δεν τους έχουν και σε πολλή ύπόληψη, όλοι οι άλλοι είναι ένα πλήθος από τρελλούς. από κακούς κι' από δυστυχισμένους. — Δέν ξέρω, του λέει, αν το κακό έρχεται άπ' την ύλη ή άπ' το πνέμα; μα έχουμε ή ύλη ή πνέμα περισσότερο άπ' ότι χρειάζεται για να βγάλουμε τα μάτια μας. Ξέρεις, φίλε μου, του λέει, ότι την ώρα που σου μιλώ, εκατό χιλιάδες τρελλοί με καπέλλα και άλλοι τόσοι με σαρίκι σκοτώνονται μεταξύ τους; και ότι σ' όλη την οικουμένη αυτό γίνεται από καταβολής κόσμου; Ο Σειριώτης άνατρίχιασε, και ρώτησε ποιό να είναι άραγε τή αντικείμενο αυτού του φριχτού άλληλοφαγώματος μεταξύ τόσο μικρών ζώων. — Ο καυγάς είναι, του λέει ο φιλόσοφος, για ένα κομμάτι λάσπη, ίσια με τή φτέρνα σας. Και μη νομίσετε πως αυτοί που πέν να σκοτωθούν θα πάρουν το μερτικό τους άπ' αυτό τό κομμάτι τής λάσπης. Όχι. Το ζήτημα είναι μονάχα αν αυτό θα άνήκει σε κάποιον άνθρωπο που τον λένε Σουλτάνο ή αν θα άνήκει σε κάποιον άλλον που τον λένε, δέν ξέρω γιατί, Καίσαρα. Ούτε αυτός ούτε εκείνος είδαν ούτε θα ίδούν ποτέ αυτό τό κομμάτι τής γής' και σχεδόν κανένα άπ' τα ζώα που ξεκοιλιάζονται μεταξύ τους δέν είδε ποτέ τό ζώο για τό όποιο ξεκοιλιάζεται.

— Ά να χαθούν, φώναξε ο Σειριώτης με αγανάκτηση, έ τους λυσασμένους! Μουρχειται έτσι να κάμω τρία βήματα και να συντρίψω με τή φτέρνα μου όλο αυτό τό μερμηγκολόι των άχρείων δολοφόνων. Μή λάβετε τον κόπο, του άποκρίνονται φροντίζον μοναχοί τους. Μαθετε ότι ύστερα από δέκα χρόνια δε μείνει τό εκατοστό άπ' αυτούς τους δυστυχισμένους, γιατί και αν δε σκοτωθούν μεταξύ τους, ή πείνα, ή κούραση, ή άσωτεία, τους θερίζουν. Άλλως τε οι φταίστες δέν είναι αυτοί' εκείνοι που θα έπρεπε να τιμωρηθούν είναι κάτι βάρβαροι που κήθονται ήσυχοί μέσ' στο γραφείο τους, και ύστερα από ένα καλό γεύμα διαταζουν να σφαχτούν ένα έ κατομύριο άνθρωποι, και κατόπι εύχαριστούν τό Θεό πανηγυρικά.

Ο ταξιδιώτης αίσθανήθηκε μεγάλη ψυχοπόνια για αυτήν την μικρούτσικη ράτσα των ανθρώπων, όπου εύρισκε τόσο παρξένες αντίθετες. — Άφού είσεϊς έστε άπ' τους λίγους φρόνιμους, λέει σ' αυτούς τους κυρίους, και βέβαια δε σκοτώνετε ανθρώπους για παρξένες, πετέ μου, σές παρκαλώ, με τί κατα γίνεστε; — Ανατέμνουμε μύγες, λέει ο φιλόσοφος, μερούμε γραμμές, λογαριάζουμε αριθμούς. Είμαστε σύμφωνοι σε δυό τρία ζητήματα που καταλαβαίνουμε, και τρωγόμαστε σε δυό τρεις χιλιάδες άλλα που δέν καταλαβαίνουμε. Τότε τους ήρθε έρεξη, του Σειριώτη και του Κρονιώτη, να εξετάσουν αυτά τα διανοούμενα μόρια, για να ίδούν σε ποιό πράματα συμφωνούσαν. — Πόσο λέτε πως είναι άπ' τό Σειριο ίσια με τό μεγάλο άστρο των Διδύμων; τους ρώτησαν. Όλοι μαζί άποκρίθηκαν: τριανταδώμιζυ μοίρες. — Πόσο βρίσκετε από δω ίσια με τό Φεγγάρι; — Με στρογγυλό αριθμό έζηντα ημιδιάμετρους τής Γής.

— Ο άερας σας τί βάρος έχει; Έδώ έλεγαν πως θα τους μπλέξουν, εν τούτοις όλοι είπαν ότι ο άέρας ζυγιάζει περίπου ένακόσιες φορές λιγώτερο άπ' τό έλαφρότερο νερό, και δεκαεννιά χιλιάδες φορές λιγώτερο άπ' τό χρυσάφι του δουκάτου. Ο νάνος του Κρόνου έμμενε έκστατικός με τις άποκρίσεις του και

κόντευε τώρα να τους πάρη για μάγους, αυτούς τους ίδιους ανθρώπους που μισή ώρα πριν άμφιβάλλε για τήν ψυχή τους.

Ύστερα ο Μικρομέγας τους λέει: Άφού ξέρετε τόσο καλά τα έξω σας, βέβαια θα ξέρετε άκόμα καλύτερα τα μέσα σας. Πέτε μου λοιπόν τί είναι ή ψυχή σας και πώς σχηματίζετε τις ιδέες σας. Οι φιλόσοφοι μίλησαν πάλι όλοι μαζί, αλλά καθένας είχε και μια γνώμη. Ο πιό γέρος άνάφερε τον Άριστοτέλη, άλλος πρόσφερε τό όνομα του Καρτέσιου· κάποιος είπε τό Μαλμπράχη, κάποιος άλλο τό Λάϊμπνιτς, άλλος πάλι τό Λόκ. Ένας γέρος περιπατητικός είπε με μεγάλη φωνή και με πολλή πεποίθηση: Η ψυχή είναι έντελέχεια και λόγος, δι' ού έχει την δύναμιν του είναι όσα έστιν. Αυτό τό δηλώνει ρητά ο Άριστοτέλης, σελίδα 633 τής έκδοσης του Λούβρου: «Έντελέχεια έστιν». — Δέν πολυκαλαβαίνω τα ελληνικά, του λέει ο γίγαντας. — Ούτ' έγώ, λέει ο φιλόσοφος. — Τότε λοιπόν, λέει ο Σειριώτης, γιατί μου άναφέρεις κάποιον Άριστοτέλη ελληνικά; — Γιατί, λέει ο σοφός, εκείνο που δέν καταλαβαίνεις διόλου πρέπει να τό λές και σε μια γλώσσα που να μην τή νοιώθης καλά.

Ύστερα έλαβε τό λόγο ο Καρτεσιανός και είπε: Η ψυχή είναι ένα καθαρίο πνέμα, που πήρε άπ' την κοιλιά τής μάνας όλες τις μεταφυσικές ιδέες, ύστερα όμως είναι άνάγκη να πάη στο σχολείο, για να μάθη ξαναρχής όλα εκείνα που ήξερε τόσο καλά και που δέν τό ξέρει πιά. — Τί κρίμα! του λέει ο άνθρωπος των όχητώ λευγών, να είναι τόσο σοφή ή ψυχή σου στην κοιλιά τής μητέρας σου, και να μην ξέρη τίποτα όταν έχης μουστάκια. Μα τί έννοεις πνέμα; — Ξέρω κ' έγώ; Λένε πως είναι κάτι που δέν είναι ύλη. — Και ξέρεϊς τί είναι ύλη; — Ά βέβαια, αυτό τό ξέρω καλά. Παραδείγματα χάρη αυτή ή πέτρα είναι σταχτιά, έχει κάποιο σχήμα, έχει τρεις διάστασεις, είναι βραχιά και διαιετη. — Έ καλά, λέει ο Σειριώτης, αυτό τό πρξμα που είναι βαρύ, σταχτι και διαιετη, μπορείς να μου πής τί είναι; Βλέπεϊς μερικά γνωρίσματα, μα την ούσία του πρξματος τή γνωρίζεις; — Όχι, λέει ο φιλόσοφος. — Έ τότε δέν ξέρεϊς τί είναι ύλη.

Ύστερα ο κ. Μικρομέγας μίλησε ενός άλλου σοφού, που στεκότανε άπάνου στο νύχι του, και τον ρώτησε τί είναι ή ψυχή του και τί κάνει. — Δέν κάνει τίποτα, του άπαντά ο μαλμπραχχικός φιλόσοφος. Ό,τι φαίνουμαι πώς κάνω έγώ, όλα ο Θεός τό κάνει μέσα μου, χωρίς έγώ διόλου ν' άνακατόνουμαι. — Τότε είναι κρίμα και να υπάρχης, καυμένη, λέει ο Σειριώτης σοφός. Άμ' έσύ, λέει σ' ένα λαϊμπνιτιστή, δε μου λές τί είναι ή ψυχή σου; — Η ψυχή μου, λέει εκείνος, είναι σάν τό δείκτη του ρολογιού, ενώ τό σώμα μου χτυπά τις ώρες' ή, αν προτιμάτε, ή ψυχή μου είναι τό κουδούνι και τό σώμα μου ο ώροδείχτης' ή άκόμα ή ψυχή μου είναι ο καθρέφτης του κόσμου, ενώ τό σώμα μου είναι ή κορνίζα του καθρέφτη' καθαρά πρξματα.

Παρατέρα είτανε ένας μικρούτσικος όπαδός του Locke. Τον ρώτησε κι' αυτόν. — Δέν ξέρω, άποκρίθηκε, πώς γίνεται ή σκέψη μου, μα ξέρω ότι ή άρχική πηγή τής είναι ή αίσθηση. Όσο για να υπάρχουν όντα άλλα με σκέψη, δέν άμφιβάλλω' αλλά και δέν μπορώ να παρξελτώ πως είναι άδύνατο στο Θεό να μεταδώση και στην ύλη σκέψη. Σέβουμαι την αιώνια Δύναμη, και δέν είναι δουλιά μου να την περιρίσω. Τίποτα δε βεβαιώνω, πιστεύω όμως, πως τό μπορετά είναι περισσότερα άπ' όσα φανταζόμαστε.

Τό Σειριώτικο ζω χαμογέλασε· ήρε πως αυτός δέν είτανε ο λιγώτερο γνωστικός. Ο Κρονιώτης νανος άπ' την εύχαριστήσή του θα τον φιλούσε τον οπαδό του Locke, αν δέν τον έμπόδιζε ή μεγάλη διαφορά των άναστημάτων. Άζαφνα όμως ένα ζωύφιο με τετράγωνο σκούφο σηκώθηκε και είπε σ' όλα τα άλλα ζωύφια να σωπάσουν, γιατί, λέει, αυτός ξέρεϊ τό μυστικό, που βρίσκεται στη Συλλογή του άγιου Θωμά. Κότταζε από πάνω ως κάτω τους δυό κατοίκους του ούρανού, και τους βεβαίωσε πως κι' αυτοί και ο κόσμος τους και οι ήλιοι τους και τα άστρα τους, όλα, έχουν γίνει μόνο και μόνο για τον

άνθρωπο. Όταν έκουσαν αυτές οι δυό ταξιδιώτες, τους έπιασε ένα γέλιο, σάν εκείνο τό γέλιο των θεών που λέει ο Όμηρος, που έπεσαν λιγωμένοι: ο ένας άπάνου στον άλλον και δέν μπορούσαν να σηκωθούν. Οι πλάτες τους και ή κοιλιά τους άνεβοκατέβαιναν, και άπάνου σ' αυτούς τους σπασμούς τό καρξάβι έφυγε άπ' τό νύχι του Σειριώτη και έπεσε μέσα στην τσίπη του πανταλονιού του νάνου. Έψαξαν, έψαξαν επί τέλους ήβραν και καρξάβι και πλήρωμα και έβαλαν τό κάθε πρξμα στη θέση του. Τότε ο Σειριώτης πήρε πάλι τα σκουληκάκια και τους μίλησε με πολλή καλωσύνη, αν και είτανε λίγο άπογοητεμένος που είδε τόσο μικρά πρξματα να έχουν τόσο μεγάλη άλαζονία. Τους ύποσχέθηκε να τους κάμη ένα ώραίο βιβλίο φιλοσοφίας και να τό γράψη πολύ πολύ ψιλά για να μπορούν να τό διαβάσουν, και ότι σ' αυτό τό βιβλίο θα ίδούν την αρχή των πρξμάτων. Και άλήθεια, πριν φύγη άπ' τη Γή, τους τόδωκε αυτό τό έργο. Τό πήγανε στο Παρίσι, στην Άκαδημία των Έπιστημών, αλλά, καθώς τό άνοιξε ο γραμματέας, είδε χαρτί άσπρο. — Ά, είπε, καλά τόδεγα έγώ.

ΕΙΣΙΔΙΟΣ ΓΙΑΝΙΔΗΣ

## ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΑΜΟΓΕΛΑ

Ροδοκόκινα και γελαστά, πρωί πρωί από προχτές, πλημμύρισαν τό μεγάλο δρόμο του Πέρα. Τα είδα χτές την αύγή και πλημμύρισε από χαρά ή ψυχή μου. Είδα την πανέμορφη ζουγραφία και δε θα την ξεχάσω ποτέ. — Μαθητές και μαθήτρες, μικροί πρό πάντων, παιδάκια άκόμη που δε γνωρίζανε τί θα πεί συλλογή και τί δάκρυα, ξανθόμαλλα άγγελάκια, τρέχουν από τό πρωί-πρωί στο σχολείο. Καλοχτενισμένα, με τις σιδερωμένες των μπλουζιτσες και τα πλατόγυρα ψαθάκια, τρέχουν τα έμορφα μικρά εκεί που όλοι τρέξαμε γελαστοί μια φορά, εκεί που όλοι άργυπηγαίναμε νυσταγμένοι ύστερ' από λίγου μήνες. Και πηγαίνουνε γιατί τα στέλνει ο πατέρας κι ή μητέρα, και πηγαίνουνε γελαστά γιατί τα είπανε πως εκεί θα μάθουν ώραία παιχνιδάκια και θα βρουνε καλούς συντρόφους. Τα είπανε άκόμη πως θα βρουνε κ' ένα δεύτερο πατέρα ή μια δεύτερη μητέρα, που θα τ' άγαπά πολύ πολύ, που θα τα μάθη πολλά παραμυθάκια και θα τα κάμη καλά-πολύ καλά παιδά! Και τα πιστεύουν όλα τα μικρά και λουλουδιζέιστά κορλαένια τους χελιάκια, τό άγγελικό εκείνο χαμόγελο με τό πρωινό φιλί τής μητέρας και γεννιούνται στην άθωα τους ψυχή τόσοι πόθοι τρυφεροί, τόσα ένειρα πλάνα... Και πηγαίνει ο μικρός στο σχολείο. Και τον παίρνει ο δασκαλος με την μεγάλη ύποχρέωση να φυλάξη τό χαμόγελο, που γλυκοχράξε στα χελιάκια του μικρού τό φιλί τής μάνας και να δυναρώση τους πόθους τους τρυφερούς που γέννησαν στην ψυχή του μικρού τα γλυκά λογάκια του πατέρα. Και να όλο τό πέν.

Μα πόσοι λέτε δασκάλοι να κατέχουν τή μαγική αυτή δύναμη; Πόσοι να νοιώθουν τή μεγάλη ύποχρέωση που έχει ή μεγάλη τους δουλιά; Ά ή καρδιά του μικρού! Θέλει τεχνίτη μιά φορά! Θέλει μάτι άγρυπνο και γλώσσα γλυκειά. Θέλει κόπους και φωνές. Μα ή κιθάρα πιό πολύ και τό βιολί, ή γλυκειά γλώσσα του δασκαλου, θα πλάση την καρδιά του μικρού... Και πηγαίνει γελαστός στην αρχή και πηγαίνει άργότερα βαρεμένος, οά να πηγαίη στη φυλακή. Τό χαμόγελο πάει χάθηκε! Τα πρώτα σημάδια του φόβου και του άπελισμού άρχισαν καθαρά να φαίνονται. Τώρα τί λέτε; Να φταίη τάχα ο δασκαλος για αυτή την κατάσταση; Χωρίς άλλο! Τό πρξμα έπειτα τό καταλαβε πρώτη ή μητέρα. Και τό βράδυ, όταν ο μικρός δέν καθεται φρόνια